

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ז' דהנוכה תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קצ"ח

מדבריהם דהביקור היא לעיכובא. [ועיי'ן במנחת חינוך (מצוה ה אות ב) דהרמב"ם לא הביא דין זה דאם אין בו מום פסול אפילו בדיעבד ע"ש]. ואם כן יש לומר דלא היה להם כבשים מבוקרים ארבעה ימים, ולא הקריבו קרבן התמיד, ולא הוצרכו למנחה.

אמנם יש לומר עוד בטעם שלא הוצרכו לנס על שמן למנחות, דהא קיימא לן (רמב"ם ה' מעשה הקרבנות ב"ב) מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים, אחד יחיד ואחד ציבור ע"כ. (ומקורו בגמרא תמורה יד.) על כן היו יכולים להשלים המנחות גם לאחר זמן כאשר יודמן להם שמן טהור, אבל הדלקת המנורה שזמנו כל ערב וערב אין לה השלמה, ועל כן הוצרכו לשמן נס. אך בירושלמי (סוכה פרק ד סוף הלכה ו) נראה דבמנחה של קרבן ציבור דקבוע זמנו, עבר זמנו בטל קרבנו, ואין לו תשלומין ע"ש. ולדידיה אי אפשר לתרץ שישלימו המנחות לאחר זמן.

אך בעצם הדין דמביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים, הקשה בפנים יפות (פ' פנחס) דאם כן בקרבן תמיד בשבת, למה ידחה לישת המנחה והקרבתה את השבת, הא קיימא לן (יבמות כ:) דהיכא דיכול לקיים שניהם אין עשה דוחה לא תעשה, והכא אפשר לקיים שניהם, להמתין בלישת המנחה והקרבתה עד הערב, דקיימא לן מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה ואפילו לאחר כמה ימים, ואם כן נילוף מיניה דעשה דוחה לא תעשה אפילו באפשר לקיים שניהם. [וכתב ליישב דאמרינן (יבמות ה:) דלא ילפינן מתמיד שכן ישנו לפניו הדיבור, דעולה שהקריבו בני ישראל במדבר עולת תמיד הוי, אם כן ליכא למילף מיניה. והיינו דקאמר קרא (במדבר כה-ה) ועשירית האיפה סולת למנחה בלולה בשמן וגו', עולת תמיד העשויה בהר סיני, שהוא לפני הדיבור] ע"ש.

ונראה ליישב קושיית הפנים יפות, על פי מה שכתוב בשו"ת חקרי לב (או"ח סימן ה) דנראה דדעת הרמב"ם (פירוש המשניות זבחים פרק ד) דרק על נסכי היין אמרו שמביא אדם זבחו היום ונסכו למחר, אבל מנחת נסכים דהיינו סולת ושמן אינן באין אלא עם הזבח ע"ש. אך כתב עלה דסברא זו תמוה בעיניו, ולדידי לית דחש לה.

אמנם כתב שם לדייק מדברי רש"י (תמורה יד.) שכתב, דדוקא כשלא נודמנו לו נסכים בשעת הקרבת הזבח, אז יוכל להביאו למחר, אבל כשיש נסכים לפניו יש איסור בדבר לאחר את הקרבת הנסכים, שמצות הקרבת הנסכים היא דוקא בשעת הקרבת הזבח שנאמר (ויקרא כג-ל) עולה ומנחה זבח ונסכים. והוכיח כן ממה דאיתא במשנה (מנחות מד.) דרבי שמעון אומר, שאם אין לציבור די מעות לקנות שני פרים של עצרת ומנחתם, מוטב שיביאו פרי אחד ואיל אחד ומנחתם, מלהביא שני פרים בלי מנחתם, הרי שהגם שהנסכים אפשר להביאם לאחר זמן, והפריים

בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח-ב). וברש"י למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות ע"כ. וברמב"ן הביא מהמדרש (במדב"ר טו-ו, ובתנחומא ה) אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור אל אהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבת המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם, אל מול פני המנורה יאירו. והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חרבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו ע"כ. וכיון שבפרשה זו גילה ה' לאהרן הדלקת הנרות בימי החשמונאים, אם כן מרומז גם תוכן הנס בפסוק זה. ויתבאר גם כן למה נאמר בתחלה בהעלותך את 'הנרת' חסר ו', ושוב אמר אל מול פני המנורה יאירו שבעת 'הנרות' מלא ו'.

ונראה בהקדם קושיית הבית יוסף (סימן תרע) בטעם שקבעו שמונת ימי חנוכה, הלא על יום הראשון היה להם פך שמן להדליק, ולא היה נס רק מיום השני ואילך. והנה בגמרא (שבת כא:) איתא, שדקו ולא מצאו אלא פך שמן ולא היה בו להדליק 'אלא' יום אחד ע"כ. אבל בשאילתות דרב אחאי גאון (סוף שאילתא כו) איתא, ולא היה בו להדליק 'אפילו יום אחד וכו' ע"ש. ואם כן שפיר היה נס גם ביום הראשון, אבל זהו נגד נוסח גמרא דידן. ובאמת השאילתות סותרת גם דברי עצמו שכתב שם בתחלת הך שאילתא דהוה ביה שיעורא 'יומא חד' וכו' ע"ש. ובלאו הכי פלא, לאיזה צורך ימלאו ויגנוזו פך קטן שלא תכנס בו שמן אפילו ליום אחד, וכי חסרי פכים היו למלאות פך שיהא ראוי על כל פנים להדלקת יום אחד.

ונראה דהנה בפני יהושע (שבת כא:) הקשה, דמכיון שטמאו כל השמנים ולא נשאר אלא פך אחד, מהיכן היה להם שמן למנחות בכל אותן הימים. וכתב דצריך לומר דלענין מנחות לא הוצרך לנס, דבקל היו יכולין למצוא שמן טהור לצורך מנחות, כיון דלא בעינן שמן זית וך, כדדרשינן כתית למאור ולא כתית למנחות (מנחות פו.), ודוקא לענין מנורה דכיון שהוא על ידי טורח גדול לא היו יכולין למצוא, משום כך הוצרך לנס ע"כ.

ולכאורה יש לומר דאותו היום שגברו ישראל ונכנסו למקדש, לא הקריבו את קרבן התמיד, כי הקרבן צריך ביקור ממום ארבעה ימים קודם השחיטה (ערכין יג.), ומבואר בגמרא (סוכה מב.) רבי יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת וצריך תמיד אחר. וכתבו התוספות (בד"ה שאינו) דאפילו נמצא תם, משום דטעון ביקור ארבעה ימים קודם השחיטה ע"כ. ומבואר

אין להם תשלומין, מוטב להקריב פר אחד עם מנחתו, משום שמצות הנסכים היא בשעת הקרבת הזבח ע"ש.

ומעתה שפיר מיושב קושיית הפנים יפות, דאי אפשר לקיים שניהם, לרחות בשבת את הקרבת המנחות למחר, דמצותה להביא אותם עם הקרבן, ואיסור יש לאחר אותם עד למחר כאשר מונח לפניו הנסכים, ורק בלא נודמנו לו אז יוכל להשלימו למחר. [אמנם בתוס' (שם מה. ד"ה מנין) כתבו דרבנן פליגי על רבי שמעון ע"ש].

ולפי זה דאין לרחות הקרבת מנחת התמיד ביומו, כאשר יש סולת ושמן לפניו, יש לדון מה היה מוטל עליהם לעשות ביום הראשון שחינכו המקדש בימי היוונים, וטימאו כל השמנים ולא היה לפנייהם רק פך אחד שמן, וצריכין שמן למנחה ושמן למנורה, איזה מהן קודמת.

ולכאורה יש לומר דמנחת התמיד קודמת, דאיתא במשנה (זבחים טו.) כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, התמידין קודמין למוספין וכו'. והרי מצות הקרבת התמיד ומנחתה מצותה שנים ליום, את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. ולעומת זה מצות הדלקת המנורה הוי רק פעם אחת ביום, והוי מנחת התמיד תדיר נגד מנורה שאינה תדיר (עיין תוס' יומא לג. ד"ה אפילו). [אמנם דעת הרמב"ם (ה' תמידין ג-יב) דגם המנורה הדליקו פעמיים ביום ערב ובוקר ע"ש. ואם כן שוב הוי מצותן שוה בתדירות].

אך יש לדון בזה איבעיית הגמרא (שם צ.) תדיר ומקודש איזה מהם קודם, תדיר קודם משום דתדיר, או דלמא מקודש קדים דקדיש ע"ש. וכיון שלא נפשטה האיבעיא, פוסק הרמב"ם (שם ט-ב) שיקדים איזה מהם שירצה ע"ש. והכא מנחת התמיד תדיר, ומצות הדלקת המנורה מקודש, שקרבן התמיד הוי עבודת חוץ בעזרה, והמנורה מצותה בהיכל. [ואי נימא דיום הראשון היה חל אז בשבת כמו שכתוב באור תורה (פ' מקץ), אם כן הדלקת הנרות מקודש מצד שהיתה בשבת, כמו שאמרו (שם צא.) אטו שבת למוספין אהני, לתמידין לא אהני, כיון דהאידינא קריבין אם כן שם שבת עליו ע"ש]. ואם כן מצות הקרבת המנחה והדלקת הנרות שוין במעלתם, ויוכל להקדים איזה מהם שירצה.

אך יש לדון להקדים מנחת התמיד שזמנה בין הערבים, ומצות הדלקת המנורה היא רק בערב, ואין מעבירין על המצות (יומא לג.), וכיון שבאה לידו בין הערבים מצות הקרבת המנחה, אין לו להניחה כדי לקיים מצוה שחיובה רק לאחר זמן. [ובגמרא (מנחות מט.) בעי בציבור שאין להם אלא קרבן אחד, או לתמידין דלמחר או למוספין דהאידינא, אי תמידין עדיפי שכן תדיר, או דלמא מוספין עדיפא דהוי להו מקודש, ולא נפשטה, ופסק הרמב"ם (ה' תמידין ח-ב) שהדבר שקול, ויוכל לעשות כמו שירצה ע"ש].

ומעתה נחזור לעניינינו, שכאשר מצאו פך השמן, והוצרכו השמן למנחה ולמנורה, הקדימו ליקח את השמן מתחלה למנחת התמיד, דחביבה להם מצוה בשעתה. [ובפרט כי יתכן שיודמן להם עוד שמן עד הערב, ומבואר בחזון איש (מנחות לג-ג) דהדיון בגמרא איזה קודמת היא רק כאשר יודעין שלא יהיה עד למחרת כבשים נוספים, אבל אם יתכן שיודמן להם למחר, אין נמנעים מלהקריב קרבנות היום מחשש שמא לא יהיה להם למחר]. ועל כן נטלו את הפך שמן שמצאו להקריב ממנה מנחת התמיד של בין הערבים.

[והגם שאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר (מנחות מט.), ואם כן הוצרכו שמן גם להמנחה של תמיד של שחר, עיין במנחת חינוך (מצוה תא אות י) דיתכן דזהו רק במזבח חדש לגמרי, ולא בנתקלקל או נפסל ע"ש. גם יש לומר דהקריבו מתחלה תמיד

של שחר בלא מנחה, כי לא נודמנה להם עדיין שמן טהור, ואחר כך מצאו הפך שמן שנגנו, ולקחו משמנה לצורך קרבן התמיד של בין הערבים].

וכיון שלקחו תחלה מהפך לצורך הקרבת המנחה, אם כן לא נשאר להם שמן למלאות כל הנרות, והוצרכו לנס גם ביום הראשון. ומעתה אתי שפיר דברי השאלות, דבאמת מצאו פך שמן שהיה בו להדליק יום אחד, אבל כיון שהוצרכו ליטול ממנו להמנחה, על כן לא נשאר ממנה שמן להדליק 'אפילו' על יום אחד, והוצרכו לנס גם ליום הראשון.

והנה שיעור השמן למנורה, היא שלשה ומחצה לוגין, חצי לוג לכל נר (מנחות פח.). ושיעור השמן למנחה רביעית ההין (במדבר כח-ה), והיא שלשה לוגין (רש"י שמות כט-ז). ואם כן כאשר לקחו משמן הפך להמנחה שלשה לוגין, נשאר בתוכה חצי לוג להמנורה, וזהו שיעור מילוי לנר אחד בלבד, והוצרכו לנס של שמן עבור ששה נרות, שהם שלשה לוגין.

וזהו שרימו ה' לאהרן כאשר גילה לו שהנרות קיימים לעולם, אמר לו בהעלותך את 'הנרת' חסר ו', שלא יהא שמן להדלקה כראוי, ותחסר שיעור ו' נרות להדליק, שצריכין להדלקה שלשה לוגין ומחצה ולא יהיה לו אלא חצי לוג, ואז יתהוה נס אל מול פני המנורה יאירו שבעת 'הנרות', מלא ו', שיעשה נס בהשמן שיוכלו למלאות גם הששה נרות הנותרות. ונס זה הוא 'מול פני המנורה', מכוון כמו הנס שבנר המערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים (שבת כב.).

וזה נרמז בהכתוב, א-ל ה' ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח (תהלים קיח-ז), דקאי על נס הנרות של חנוכה, שהאיר לנו בנס של השמן, ועל זה קבעו חג שמונת ימים. אך תקשה דהא ביום הראשון לא היה נס, שהרי מצאו פך שמן שהיה בו להדליק יום אחד. אבל זה אינו, כי הוצרכו מהשמן ההוא גם למנחת תמיד בין הערבים להקריבו על המזבח, ושפיר היה נס גם ביום הראשון. ו'אסרו חג בעבותים', יש לקשר החג עם 'קרנות המזבח', שמצות המנחה היא והגישה אל המזבח (ויקרא ב-ח), מגישה 'לקרן' דרומית מערבית של מזבח (זבחים טג.), וכיון שהוצרכו מהשמן גם להמנחה, על כן לא נשאר שיעור להשמן של המנורה, והוצרכו לנס גם ביום הראשון.

*

והנה אהרן חלשה דעתו שלא היה בחנוכת המשכן, אם כי שכל העבודות אחר זה יהיו על ידו, מכל מקום יש מעלה יתירה בחינוך, כי בזה משאיר רושם על כל העבודות שלאחריו, כי בתר רישא גופא אזיל (עירובין מא.), והכל תלוי בהתחלה, ובוזה לא היה לאהרן חלק בו, וחלשה דעתו.

ונתן לו ה' מצות 'חינוך' בהמנורה, דאיתא בגמרא (יומא כד:) הדלקה לאו עבודה וכשרה בור. והקשה בתוספות ישנים כיון דלאו עבודה היא, אמאי כתיב בה כהן, דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותך את הנרות וגו' ע"ש. וכתוב במשך חכמה (ריש פרשת בהעלותך) דהגם שהדלקה כשרה בור, מכל מקום חינוך המנורה בתחלת עבודתה צריך שידליק דוקא אהרן הכהן, אבל לדורות כתיב (שמות כז-כא) יערוך אותו אהרן, רק ההטבה ולא ההדלקה ע"ש. ובוזה נתקרב דעתו שהוא היה המחנך הראשון בהמנורה, ועל ידי זה נשאר רישומו ניכר על הנרות בכל הדורות. ולכן נשפע בהמנורה תמיד ברכת ה', הן בנר המערבי והן בנרות חנוכה, כי אהרן אוהב שלום ורודף שלום (אבות א-ב), ולא מצא הקב"ה כלי מחויק ברכה אלא השלום (עוקצין ג-ב), ועל כן לפי מדתו של אהרן שחינך את המנורה, נתרבה בה ברכה. וזה מוסר השכל על גודל חשיבות החינוך בימי הנעורים, שבוה משאיר רושם קדושה על כל ימיו. ■